

INTEGRATSIYANING HOZIRGI ZAMON MUAMMOLARI

Meliyeva Dilfuza O'ralovna

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Ravshanqulova Mohisitora Sherali qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Pedagogika fakulteti

boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 5 bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17333980>

Annotatsiya: Ushbu maqolada integratsiyaning hozirgi davrdagi nazariy va amaliy muammolari yoritiladi. Fanlararo bog'liqlikni ta'minlash, ta'lim tizimida integratsion yondashuvlarni qo'llash va ularning samaradorligini oshirishda uchrayotgan qiyinchiliklar tahlil qilinadi. Shuningdek, iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va texnologik omillar integratsiya jarayoniga qanday ta'sir qilishi muhokama qilinadi. Jahon va Markaziy Osiyo hamda MDX davlatlari tajribasi asosida integratsiyaning imkoniyatlari, muammolari va istiqbollari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, fanlararo bog'liqlik, muammoli ta'lim, zamonaviy ta'lim, innovatsion yondashuv, tizimlilik.

Аннотация: В статье рассматриваются современные теоретические и практические проблемы интеграции. Анализируются трудности реализации междисциплинарных связей, внедрения интеграционных подходов в образовательные системы и повышения их эффективности. Особое внимание уделяется влиянию экономических, социальных, политических и технологических факторов на процесс интеграции. На основе опыта мирового сообщества, стран Центральной Азии и СНГ выявлены перспективы, существующие противоречия и пути их решения.

Ключевые слова: интеграция, межпредметные связи, проблемное обучение, современное образование, инновационный подход, системность.

Annotation: This article examines the contemporary theoretical and practical challenges of integration. It analyzes the difficulties of implementing interdisciplinary connections, applying integrative approaches in educational systems, and enhancing their effectiveness. Special attention is paid to the influence of economic, social, political, and technological factors on the process of integration. Based on the experiences of the global community, as well as Central Asian and CIS countries, the article highlights prospects, existing contradictions, and possible solutions.

Keywords: integration, interdisciplinary connections, problem-based learning, modern education, innovative approach, systematic perspective.

Zamonaviy dunyo ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarning o'zaro bog'liqligi va ta'sirini kuchaytirayotgan davrni boshdan kechirmoqda. Globallashuv sharoitida integratsiya nafaqat iqtisodiyot, siyosat yoki madaniyatda, balki ta'lim va ilmiy jarayonlarda ham zaruriy ehtiyoj sifatida qaralmoqda. Ta'lim tizimida integratsiya – fanlararo bog'liqlik, kompleks yondashuv va tizimli fikrlashni shakllantirish orqali samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi asosiy tamoyildir.

Ammo hozirgi davrda integratsiyani amalga oshirishda qator muammolar mavjud: o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi, o'quv dasturlarining

moslashmaganligi, texnologik imkoniyatlarning cheklanganligi, baholash tizimining mos kelmasligi va hokazo. Shu bois integratsiyaning nazariy jihatdan asoslanishi bilan birga, amaliyotdagi qiyinchiliklarini ham atroflicha o'rganish zarur.

Mazkur maqolada integratsiyaning hozirgi zamon muammolari turli jihatlarida ko'rib chiqiladi: nazariy qarashlardagi tafovutlar, o'quv jarayonida integratsiyani tatbiq etishdagi qiyinchiliklar, xalqaro va milliy tajribalar o'rtasidagi nomutanosibliklar, shuningdek iqtisodiy va texnologik omillarning ta'siri.

XXI asr insoniyat hayotida turli sohalarida integratsiya jarayonlarining jadallashuvi bilan ajralib turadi. Globallashuv, iqtisodiy hamkorlik, siyosiy aloqalarning kuchayishi, raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi natijasida dunyo tobora yagona makonga aylanmoqda. Bu holat nafaqat siyosat va iqtisodiyotda, balki ta'lim, madaniyat va fan sohalarida ham o'z ta'sirini ko'rsatmoqda.

Ta'lim tizimi jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Shu sababli ta'limda integratsiya tushunchasi tobora ko'proq dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Integratsiya — bu fanlararo bog'liqlikni ta'minlash, turli bilim sohalarini uyg'unlashtirish va o'quvchilarda yaxlit dunyoqarashni shakllantirish jarayoni sifatida qaraladi.

Shu bilan birga, integratsiyani amalga oshirishda bir qator qiyinchiliklar ham mavjud. Bular qatoriga metodik nomutanosibliklar, o'quv dasturlarining moslashmaganligi, o'qituvchilarning tayyorgarligi pastligi, texnologik resurslarning yetishmasligi va ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar kiradi.

Demak, integratsiyaning hozirgi zamon muammolarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Bu masala ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash va xalqaro maydonda samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Integratsiya ilmiy adabiyotlarda keng qo'llanilsa-da, uning yagona ta'rifi yo'q. Pedagogika nazariyasida bu tushuncha quyidagicha talqin etiladi:

Fanlararo bog'liqlik sifatida: turli fanlardan olingan bilimlarni yagona tizimda birlashtirish;

Metodik yondashuv sifatida: ta'lim jarayonida fanlarni o'zaro uyg'unlashtirish;

Umumiy metodologiya sifatida: ta'limni tizimli tashkil etish va yaxlit dunyoqarashni shakllantirish;

Innovatsion jarayon sifatida: zamonaviy texnologiyalar yordamida turli bilim sohalarini uyg'unlashtirish.

Bu xilma-xillik bir tomondan boylik bo'lsa, boshqa tomondan chalkashlik tug'diradi. Chunki amaliyotda o'qituvchilar integratsiyani turlicha talqin qiladilar, bu esa natijada ta'lim jarayonida yagona konsepsiyaning shakllanmasligiga olib keladi.

Bu qarashlarning uyg'unlashtirilmaganligi metodik amaliyotda qiyinchilik tug'diradi. Masalan, psixolog integratsiyani o'quvchilarning kognitiv rivojlanishi nuqtayi nazaridan tushuntirsa, metodist uni o'quv dasturlarini qayta qurish zarurati sifatida izohlaydi.

Ta'lim jarayonida integratsiya va differensiasiya bir-biriga qarama-qarshi jarayonlardek ko'rinadi. Integratsiya bilimlarni yagona tizimda birlashtirishni nazarda tutsa, differensiasiya

esa bilimlarni chuqurlashtirish uchun fanlarni ajratib o'rganishni talab qiladi. Shu bois pedagogika nazariyasida bu ikki yondashuvning uyg'unlashuvi hanuz muhokama qilinmoqda.

Integratsiya ta'limning nazariy jihatdan asoslangan muhim tamoyillaridan biri bo'lsa-da, uni bevosita o'quv jarayonida amalga oshirishda qator qiyinchiliklar mavjud. Bu muammolar, asosan, o'quv dasturlarining tuzilishi, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, baholash tizimining mos kelmasligi, darslik va o'quv-metodik ta'minotning yetarli emasligi, texnologik resurslarning cheklanganligi bilan bog'liqdir.

Ko'plab mamlakatlarda ta'lim dasturlari alohida fanlar bo'yicha mustaqil shaklda tuzilgan. Ular orasida uzviy bog'liqlik deyarli mavjud emas. Masalan, matematika va informatika fanlarida bir xil tushunchalar o'qitilsa-da, ular o'rtasida yagona integratsion modul ko'zda tutilmagan. Shu sababli o'quvchi bir fanda o'rganayotgan bilimni boshqasida qo'llashda qiynaladi.

Misol uchun: boshlang'ich sinf matematika darslarida uzunlik o'lchov birliklari o'rgatiladi. Tabiatshunoslik darslarida ham o'lchov tushunchalari uchraydi, biroq ular yagona metodik yondashuv asosida bog'lanmagan. Natijada o'quvchi har ikki fanni alohida jarayon sifatida qabul qiladi.

Integratsiyani samarali amalga oshirish uchun darslik va qo'llanmalar fanlararo bog'liqlikka asoslangan bo'lishi kerak. Afsuski, ko'plab ta'lim tizimlarida darsliklar an'anaviy shaklda yozilgan va ular integratsiyaga mos emas.

Masalan: biologiya va kimyo fanlarini integratsiyalash uchun yagona "Tabiat fanlari" darsligi tuzilishi mumkin, biroq amaliyotda ular alohida-alohida o'qitiladi. Natijada o'quvchilarda bilimlar parchalanib qoladi.

Integratsiyani joriy etishda zamonaviy texnologiyalar, laboratoriya jihozlari, interaktiv vositalar muhim ahamiyatga ega. Ammo ko'plab maktablarda bunday resurslar yetarli emas. Ayniqsa, qishloq hududlarida internet tarmog'i, kompyuter va planshetlarning cheklanganligi integratsiyaning samaradorligini pasaytiradi.

Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilar bir vaqtning o'zida bir nechta fan bo'yicha bilimlardan foydalanadilar. Ammo barcha o'quvchilar bu darajaga yetmagan bo'lishi mumkin. Shu bois sinfda bilim darajasi past bo'lgan o'quvchilar integratsiyadan samarali foydalana olmay qoladilar.

Xulosa qilib aytganda, integratsiyaning hozirgi zamon muammolari ko'p qirrali va murakkabdir. Ularni hal etish uchun davlat siyosati, o'qituvchilar malakasini oshirish, metodik ta'minotni boyitish, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni yaxshilash va zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalanish talab etiladi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, integratsiya ta'lim sifatini oshirish va global standartlarga moslashishning eng muhim vositalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tursunov B. Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Meliyeva, D.O. (2025). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlash ko'nikmalarini innovatsion yondashuv asosida takomillashtirish mexanizmi. Inter education & global study, (2), 320–328.

3. Мелиева, Д. (2024). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirishning davlat miqyosidagi ahamiyati. Журнал универсальных научных исследований, 2(5), 1106–1108.
4. Karimova Z. Boshlang'ich ta'limda fanlararo integratsiya. – Samarqand: Zarafshon, 2021..